

AYOLLAR TADBIRKORLIGINING TARIXI: O'ZBEKISTON VA DUNYO BO'YICHA RIVOJLANISHI

Akbarxodjayeva Xolisxon Maxkamovna
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi MBA Kichik
biznes va tadbirkorlik yo'nalishi tinglovchisi

Annotatsiya.

Ayollar tadbirkorligi tarixi jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga qaram bo'lgan murakkab va dinamik jarayondir. U zamonlar o'tishi bilan o'zgargan va jamiyatda ayollarning o'rni, iqtisodiy imkoniyatlari va qonunchilikdagi o'zgarishlarga bog'liq bo'lgan. Ushbu maqolada biz ayollar tadbirkorligining tarixini O'zbekiston va dunyo bo'yicha ko'rib chiqamiz, uning rivojlanish bosqichlarini tahlil qilamiz va ushbu sohada erishilgan yutuqlar va qiyinchiliklarni muhokama qilamiz.

Kalit so'zlar: Ayollar tadbirkorligi, oilaviy biznes, gender tengligi, innovatsiya, tadbirkorlik potentsiali, Xotin-qizlar qo'mitasi, raqamli texnologiyalar.

Qadimiy davrlarda ayollar tadbirkorligi ko'p hollarda oilaviy biznesga bog'liq edi. Ayollar uyda tikuvchilik, to'quvchilik, oziq-ovqat tayyorlash va savdo qilish bilan shug'ullanib, oila daromadining asosiy manbasini ta'minlab berishgan.

Qadimgi Misr: Ayol fir'avnlr va malikalar savdo, qishloq xo'jaligi va sanoatni boshqarishda faol ishtirok etganlar. Qadimgi Yunoniston: Ayollar uy xo'jaliklarini boshqarish, tikuvchilik va hunarmandchilik bilan shug'ullanishgan. Ba'zi ayollar o'z bizneslarini ochishga ham muvaffaq bo'lishgan. Qadimgi Rim: Ayollar mulkni egallab, shartnomalar tuzishi, moliyaviy operatsiyalar bilan shug'ullanishi mumkin edi. O'rta Asrlar. O'rta asrlarda ayollar tadbirkorligi an'anaviy ravishda oilaviy biznes bilan bog'liq bo'lib qoldi. G'arbda ayol monarxlar va malikalar siyosiy va iqtisodiy kuchga ega bo'lishgan, ammo ko'pchilik ayollar uchun biznesda ishtirok etish imkoniyati cheklangan edi. O'rta Osiyo: Ayol hunarmandlar va savdogarlar o'z bizneslarini olib borishgan. Yevropa: Ayol hunarmandlar, savdogarlar va restavratorlar o'z bizneslarini boshqarishgan.

18-19-asrlar: sanoat inqilobi va yangi imkoniyatlar. Sanoat Inqilobi ayollar tadbirkorligini yangi bosqichga olib chiqdi. Fabrikalarning rivojlanishi natijasida ayollar ishchi kuchi sifatida ishlatila boshladilar, bu esa ularga o'z bizneslarini ochish va moliyaviy mustaqillikka erishish imkoniyatini berdi. Angliya: Ayol to'quvchilar va tikuvchilar o'z bizneslarini ochishgan. Amerika Qo'shma Shtatlari: Ayol ishlab chiqarishchi va savdogarlar o'z bizneslarini yaratishgan.

20-asrning boshlarida ayollarga ovoz berish huquqining berilishi va jamiyatda ayollarning o'rni o'zgarishi ayollar tadbirkorligini rivojlantirishga kuchli turtki bo'ldi.

Ayollar biznesga o'zlarini ochiqchasiga qo'sha boshladilar va teng imkoniyatlarga ega bo'lishni talab qildilar. Dunyo bo'yicha: Ayol tadbirkorlar o'z bizneslarini turli sohalarda ochishgan. O'zbekiston: Sovet davrida ayollar ishlab chiqarishda va savdo-sotiqda faol ishtirok etganlar.

21-asrda internetning rivojlanishi va globalizatsiya jarayoni ayollar tadbirkorligi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Ayollar o'z bizneslarini internetda rivojlantirish, onlayn savdo va marketingni qo'llash imkoniga ega bo'lishdi. O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi ayollarning Yevropa va Markaziy Osiyo davlatlaridagi tadbirkor ayollar bilan hamkorligini rivojlantirish, chet el tajribasini O'zbekistonga tadbiq etish va ulardan samarali foydalanish borasida ham qator ishlarni amalga oshirib kelmoqda. Bu borada "Tadbirkor ayol" O'zbekiston ishbilarmon ayollar assotsiatsiyasi va xalqaro tashkilotlar hamkorligida "Ishsiz ayollarni o'qitish, ularga hunar o'rgatish", "Innovatsion metodlar yordamida hayot darajasini ko'tarish" kabi loyihalarini e'tirof etish mumkin. Yangi korxonalarning tashkil etilishi, kichik korxonalarning rivojlanib, o'rta va yirik korxonalarga aylanishi, ayrim korxonalar faoliyatining to'xtab qolishi kabi jarayonlar bozor iqtisodiyotiga xos xususiyatlardir. Aynan ana shu jihat iqtisodiyotda aholi bandligi bo'yicha muammolarni yuzaga chiqarib, ularni muntazam hal qilib borishni taqozo etadi. Respublikaning nafaqat qishloqlarida, balki shahar xonadonlarida ham tomorqa xo'jaliklarini yanada rivojlantirish, oilaviy biznesni keng yo'lga qo'yish orqali ayollar bandligi borasidagi muammolarni bartaraf etish mumkin. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning ayollar bandligi bilan bog'liq muammolarga to'xtalib, "ayollar uchun doimiy ish joylari yaratish borasidagi muhim masala bilan bir qatorda, oilaviy biznes, kasanachilik, hunarmandchilik, tomorqa xo'jaligini keng rivojlantirish ishlari ham oqsamoqda", degan o'rinli fikrlari nafaqat xotin-qizlar tashkilotlari, balki davlat idoralarining ham bu boradagi mas'uliyatini oshirdi. 2024-yil – "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi tashabbusi bilan ilk bora "Jamiyatning rivojlanishida xotin-qizlar tadbirkorligining o'rne" shiori ostida respublika tadbirkor ayollar forumi o'tkazildi.

Ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun "Coozin" platformasi ishga tushirildi

Bugungi kunda O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi, "Tadirkor ayol" O'zbekiston ishbilarmon ayollar assotsiatsiyasi va uning xududiy bo'linmalari, O'zbekiston liberal- demokratik partiyasi "Ayollar qanoti" bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar va Adliya vazirliklaridan akkreditatsiyadan o'tgan bir qator xalqaro tashkilotlar, xorijiy, birinchi navbatda iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarning xotin-qizlari markazlari, shuningdek, oila, ayollar masalalari, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish maqsadida faoliyat olib boruvchi xalqaro xotin-qizlar harakatlari va nodavlat notijorat tashkilotlari bilan har tomonlama hamkorlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan xalqaro faoliyatni olib bormoqda. Jumladan, BMTning ixtisoslashgan tashkilotlari va agentliklari: Bolalar tashkiloti

(UNICEF), Ayollar tuzilmasi (UNWOMEN), Ayollar holati bo'yicha komissiya (UNCSV), Yevropa xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti (OSCE), Osiyo rivojlanish banki (ADB), Jahon banki (WB), Project HORE va boshqalarni ko'rsatish mumkin.

O'zbekiston: O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin ayollarga o'z bizneslarini boshlash va rivojlantirish uchun ko'proq imkoniyatlar berildi. Yildan yilga ayollar orasida o'z biznesini yo'lga qo'ygan ayollarning ko'pligi fikrimiz isbotidir. 2023- yilda faoliyat ko'rsatgan tadbirkor ayollar rahbarligidagi kichik korxona va mikrofirmalar soni 41 249 tani (yoki jamiga nisbatan 9,9 %) tashkil etgan. Hududlar bo'yicha eng ko'pi Toshkent shahri (12 055 ta), Toshkent viloyati (5 305 ta), Samarqand viloyati (3 723 ta) va Qoraqalpog'iston Respublikasi (3 202 ta) hissalariga to'g'ri kelmoqda.

2.1-jadval

Ayollar boshchilik qilayotgan kichik korxona va mikrorayonlarning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari, mlrd. so'm

Ayollar boshchiligidagi kichik korxonalar va mikrofirmalar mahsulotlarini (tovarlar, ishlar va xizmatlar) sotishdan tushgan sof tushum, mlrd. so'm Hisobot yilida mahsulot (tovarlar, ishlar va xizmatlar) sotishdan tushgan eng katta sof tushum Toshkent shahri (11 975 mlrd. so'm), Toshkent shahri (2 194,6 mlrd. so'm), Buxoro (1 161,8 mlrd. so'm), Farg'ona shahridagi ayollar boshchiligidagi kichik korxona va mikrofirmalardir. 1 120,2 mlrd. so'm), Samarqand (1 084,7 mlrd. so'm) viloyatlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi (803,0 mlrd. so'm), shuningdek Navoiy (766,9 mlrd. so'm) viloyatida. Eng past ko'rsatkich Sirdaryo viloyatida qayd etildi-232,5 milliard so'm. Tadbirkor ayollar uchun 2024-yil 1-yanvardan boshlab binolarni ijaraga olishning dastlabki uch oylik to'lovlari miqdori 10 BHM dan oshmasa, qoplanadi. Tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tgan ishsiz ayollarga 2024-yil 1-yanvardan boshlab uy-joy ijarasi to'lovi 10 BHM (3 400 000 so'm) dan oshmasa, dastlabki uch oylik ijara to'lovi qoplanadi. Shuningdek, 2024-yil 1-fevraldan boshlab ta'lim muassasalarida uyda o'tirib pul ishlashni xohlovchi ayollar uchun o'quv kurslari joriy etiladi. Bir kishi uchun 5 BHM dan ortiq bo'lmagan ta'lim xarajatlarining 70 foizigacha davlat tomonidan qoplanadi.

Xulosa.

Ayollar tadbirkorligi tarixi jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga qaram bo'lgan uzoq va murakkab yo'ldir. 21-asrda texnologiyalar va globalizatsiya ayollar tadbirkorligi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi, ammo qiyinchiliklar ham mavjud. Ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, jinsiy tenglikni ta'minlash va ayollarga biznesda teng imkoniyatlarga ega bo'lishiga imkon yaratish jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga muhim hissa qo'shadi.

Ushbu ishda ayollar tadbirkorligining tarixi to'g'risida umumlashtirilgan ma'lumotlar keltirilgan. Ammo, bu sohada ko'pgina boshqa muhim jihatlar ham mavjud. Ushbu jihatlarni keyingi tadqiqotlar va tahlillar orqali chuqurroq o'rganish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yildagi 5 oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston — 2030» Strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.Lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24 yanvar, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi statistika qo'mitasi. Ayollar egalik qilayotgan firmalar ulushi. URL: <https://stat.uz/en/press-releases/17513-2022>
4. Turobov S., Muzaffarova K., Alimxanova N., Azamatova G. (2020). Increasing the financial and investment potential of the households. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7
5. Khamraeva, S. N. (2018). Methodological foundations of innovative development of agricultural infrastructure. Journal of Management Value & Ethics, 8(1), 10-17. SJIF 2021:5.5 License type supported CC: Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) 13
6. Shodmonovna, F. S., & Negmatovich, Y. N. (2021). Agricultural Agroclusters Will Serve Increasing the Efficiency of Innovative Economy. Academic Journal of Digital Economics and Stability.
7. Khamraeva, S. N. (2021). Forecasting innovative development of infrastructure providing services to agriculture. Journal of Contemporary Issues in Business and Government.